

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

IV. BIND

MARIBO AMT · ODENSE AMT
SVENBORG AMT

KØBENHAVN 1923
G. E. C. GADS FORLAG

(FREDERIK GAD)

	Pag.		Pag.
Verninge (egen Komm.)	409	Vævlinge [Veflinge] (egen Komm.)	506
Viby (egen Komm.)	454	Ørslev (Føns-Ørslev Komm.)	546
Vigslev [Vigerslev] (egen Komm.)	510	Ørsted (egen Komm.)	568
Vissenbjærg (egen Komm.)	414	Østrup (egen Komm.)	470

SVENBORG AMT 587—884

Langeland 838

Taaasing 701

Ærø 873

Købstæder: Faaborg p. 611 — Marstal p. 668 — Nyborg p. 624 — Rudkøbing p. 649 — Svenborg [Svendborg] p. 592 — Ærøskøbing p. 660.

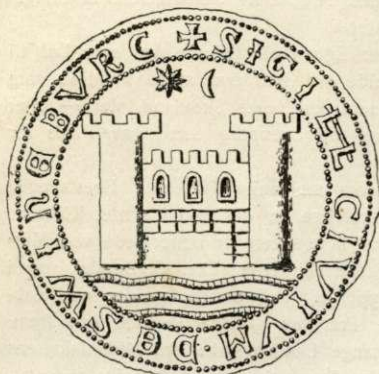
Herreder: Gudme p. 772 — Langelands Sønder-Hrd. p. 859 — Langelands Nørre-Hrd. p. 840 — Sallinge p. 712 — Sunds p. 674 — Vindinge p. 805 — Ærø Hrd. p. 873.

Sogne (og Landkommuner):

	Pag.		Pag.
Aaby, se Vester-Aaby.		Hellerup (Søllinge-Hellerup Komm.)	834
Aarslev (egen Komm.)	837	Herrested (egen Komm.)	830
Aastrup (egen Komm.)	719	Herringe (egen Komm.)	733
Allested (Allested-Vejle Komm.)	739	Hesselager (egen Komm.)	789
Avernakø (egen Komm.)	770	Hillerslev (egen Komm.)	750
Avnslev (Avnslev-Bovense Komm.)	807	Hjulby (egen Komm.)	806
Bjærgby [Bjerreby] (egen Komm.)	707	Horne (egen Komm.)	764
Bovense (Avnslev-Bovense Komm.)	810	Hostrup [Haastrup] (Jorløse-Hostrup Komm.)	759
Brahe-Trolleborg (egen Komm.)	726	Hov (Snøde-Stoense-Hov Komm.)	857
Bregninge (egen Komm.) Taaasing	702	Humle [Humble] (egen Komm.)	864
Bregninge (egen Komm.) Ærø	878	Hunstrup [Hundstrup] (egen Komm.)	725
Broby, se Nørre- og Sønder-Broby.		Hæsinge, se Øster- og Vester-Hæsinge.	
Brudager (Gudme-Brudager Komm.)	801	Højrup, se Sønder-Højrup.	
Bøstrup (egen Komm.)	851	Jorløse [Jordløse] (Jorløse-Hostrup Komm.)	756
Diernæs [Diernisse] (egen Komm.)	714	Kirkeby (Ollerup-Kirkeby Komm.)	689
Drejø (egen Komm.)	709	Krørup (egen Komm.)	732
Egense (egen Komm.)	683	Kullerup (Kullerup-Revs-Vindinge Komm.)	816
Ellested (Gislev-Ellested Komm.)	828	Kværndrup (egen Komm.)	694
Ellinge (Skellerup-Ellinge Komm.)	815	Landet (egen Komm.)	706
Espe (egen Komm.)	736	Langaa (Langaa-Øksendrup Komm.)	786
Faaborg Købstads Landdistrikt (egen Komm.)	713	Lindelse (egen Komm.)	862
Fløstrup [Flødstrup] (Fløstrup-Ullerslev Komm.)	810	Longelse (Longelse-Fuglsbølle Komm.)	859
Fodslette (Tryggelev-Fodslette Komm.)	869	Lunde (egen Komm.)	693
Frørup (egen Komm.)	824	Lyø (egen Komm.)	769
Fuglsbølle (Longelse-Fuglsbølle Komm.)	861	Magleby (egen Komm.)	871
Gestelev (egen Komm.)	735	Marstal Landsogn (egen Komm.)	882
Gislev (Gislev-Ellested Komm.)	780	Nørre-Broby (egen Komm.)	742
Gudbjærg (egen Komm.)	802	Ollerup (Ollerup-Kirkeby Komm.)	687
Gudme (Gudme-Brudager Komm.)	797	Ore [Oure] (Ore-Vejstrup Komm.)	793
Haastrup, se Hostrup.		Revs-Vindinge [Refsvindinge] (Kullerup-Revs-Vindinge Komm.)	818
Heden (egen Komm.)	739		

	Pag.		Pag.
Ringe (egen Komm.).....	773	Sønder-Højrup (egen Komm.).....	836
Rise (egen Komm.).....	880	Sørup (Skt. Jørgens-Sørup Komm.)...	682
Ryslinge (egen Komm.).....	777	Tranderup (egen Komm.)	879
Sandholts-Lyndelse (Vester-Hæsinge- Sandholts-Lyndelse Komm.).....	754	Tranekær (Tranekær-Tullebølle Komm.)	846
Simmerbølle (egen Komm.)	843	Tryggelev (Tryggelev-Fodsløtte Komm.)	867
Skaarup (egen Komm.).....	675	Tullebølle (Tranekær-Tullebølle Komm.)	844
Skellerup (Skellerup-Ellinge Komm.)..	814	Turø (egen Komm.).....	698
Skerninge, se Vester- og Øster-Sker- ninge.		Tved (egen Komm.)	678
Skrøvelev [Skrøbelev] (egen Komm.)..	841	Ulbølle (egen Komm.)	723
Skt. Jørgens (Skt. Jørgens-Sørup Komm.)	681	Ullerslev (Fløstrup-Ullerslev Komm.)..	813
Snøde (Snøde-Stoense-Hov Komm.)...	854	Vantinge (egen Komm.)	738
Stenstrup (egen Komm.).....	690	Vejlev (Allested-Vejlev Komm.).....	740
Stoense (Snøde-Stoense-Hov Komm.)..	856	Vejstrup (Ore-Vejstrup Komm.).....	795
Strynø (egen Komm.)	711	Vester-Aaby (egen Komm.)	717
Svanninge (egen Komm.)	761	Vester-Hæsinge (Vester-Hæsinge-Sand- holts-Lyndelse Komm.).....	753
Svindinge (egen Komm.)	782	Vester-Skerninge (egen Komm.).....	722
Søby (egen Komm.)	875	Vindinge (egen Komm.)	819
Søllinge (Søllinge-Hellerup Komm.)...	833	Øksendrup (Langaa-Øksendrup Komm.)	788
Sønder-Brobj (egen Komm.).....	744	Ørbæk (egen Komm.).....	826
Forkortelser		Øster-Hæsinge (egen Komm.).....	747
		Øster-Skerninge (egen Komm.).....	686
			884

Svenborg.

1362

1527

Færgevej, som udmunder ved Færgen til Taasing; fra Havnen fører Brogade mod V. over Gaasetorvet og fortsættes i Gjerritsgade, fra hvilken udgaar mod NV. Vestergade, som fører til Faaborg Landevej, og Lundevej, som fører til Egensevejen mod SV. Gennem Byen løber *Springsbæk*, der kommer fra V., løber over Vestergade og Bagergade til Pjentemøllestræde, gennem Mølledam og derfra mod Ø. ud i Stranden; nu er den nedlagt i Rør. Byen er ejendommeligt og uregelmæssigt bygget med mange bakkede, endog temmelig stejle Gader (som Hulgade og Tullebrinke) og snævre, krogede Stræder. De fleste af de gammel-dags Huse er forsvundne i de sidste Aar. Af middelalderlige Gadenavne kan nævnes Badstuestræde, Kyseborgstræde, Kattesundet, Tullebrinke, Skattergade, Kullinggade, Gaasestræde, Ramsherred og Hulgade. De senere Aars Udvidelser er navnlig foregaaet mod SV. og NØ.

Byen har 124 Gader, Stræder og Veje (5,25 km brolagte Gader, 23 km makadamiserede Veje) og 4

Svenborg Købstad, den sydligste i Fyn, ligger i Sunds Herred under $55^{\circ} 3' 36,89''$ n. Br. og $1^{\circ} 57' 59''$ v. L. for Kbh. — $10^{\circ} 36' 41''$ ø. L. for Grw. — (beregnet for Frue Kirkes Taarnspids) ved en lille Bugt, der skyder mod N. ind fra Svenborg Sund, og i hvilken Holmen Frederikssø dækker for Havnen. Byen ligger særdeles smukt dels paa den Halvø, der vestfra skyder sig mod Ø. ud til Havnen, dels paa lave, nu opfyldte Strækninger, mod S. Lunden og mod N. Dronningemaden, dels op ad de temmelig høje Banker, som omgiver Byen i en Halvbue, og fra hvilke der er en udmærket Udsigt over Byen og Farvandet. Højeste Punkt er ved Vejsammenstødet ved Byens Vestside, 23 m; ved Frue Kirkes Vaabenhuse er der 22 m, paa Torvet 13 m. Afstanden fra Odense er c. 42 km, fra Nyborg c. 30 km (ad Jærnbane resp. 46,8 og 36,9 km) og fra Faaborg c. 24 km. Byens Udstrækning fra N. til S. er c. 1500 m, Bredden er meget forskellig, idet Byen løber noget spidst til baade mod N. og S.; paa Midten er den c. 1000 m bred. Hovedaarerne er Møllergade, der fra Nyborg Landevej fører mod S. forbi Torvet og fortsættes i Mellembrogade, Korsgade, Skattergade og

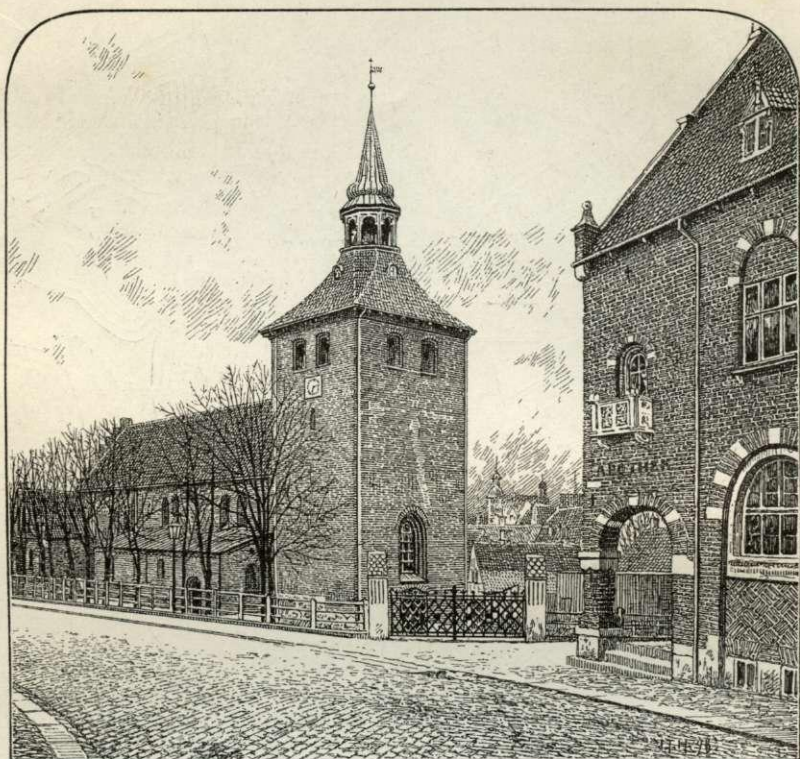

Efter Generalstabens Revision 1921

1 Ørkildshus, Amtmandsbolig	19 Krægtorv	37 Raad-Ting - og Arresthus	54 Pbk. Holsts Skole
2 Missionshus „Siloam“	20 Offentlige Krægtstalde	38 Missionshus „Bethel“	55 Skt. Nikolai Apatek
3 Jernstøberi og Maskinfabrik	21 Banegaard, Posthus og Telegrst.	39 Boryerstiftelse	56 Wandalls Hotel
4 Sömmandshjem	22 Godsøkspektion	40 Statskole	57 „Klosteret“
5 Mølle	23 Toldkammer	41 Kommuneskoler	58 Dammerbolig
6 Alderdanssypl	24 Skt. Knuds Kirke (katolsk)	42 Teater	59 Vilhelmskilde
7 Rain (Ørkild Slot)	25 Bavnemølle	43 Boryerforening	60 Gasværk
8 Øverste Ørkildsmølle	26 Baptistkirke	44 Elektricitetsværk	61 „Kvindely“
9 Nederste Ørkildsmølle	27 Asyl „Børnely“	45 Museum	62 Epidemisugehus
10 Svinelagteri	28 Odd-Fellow Loge	46 Vor Frue Kirke	63 Sygehus
11 Kalk- og Teglværk	29 „Concordia“ nald. Bryggeri	47 Politistation	64 Navigationsskole
12 Pakhuse	30 Fødtiggærd	48 Lovæpotek	65 Fællesmejeri
13 Værft	31 Teknisk Skole	49 Sparek. f. Svenborg og Omegn	66 Offentlige Badaanstalter
14 Værft	32 Nye Pasop	50 Landbosparekassen	67 Færgegærd
15 Jernskibsværft	33 Svenborg Bryghus	51 Højskolehjemmet. - Handels- og	68 Færgegærd
16 Svenborg Dampmølle	34 Arbejderboliger	Landbrugsbank	69 Skt. Joryens Kirke og Hospital
17 Hotel „Svenborg“	35 Langes Jernstøberi	52 Svenborg Bank	70 Præstegærd
18 Hoteller „Phœnix“, „National“ og „Bahnia“	36 Amtstue	53 Skt. Nikolai Kirke	71 Parillon

Torve og Pladser. Som Forstæder regnes *Pasop-Belvedere* i Sørup S., *Pasop* i Skt. Jørgens S. og *Skt. Jørgens Forstad* i Skt. Jørgens S. Købstadsgrunden med tilhørende Markjorder*) udgør 1025 ha, og der var $\frac{1}{2}$ 1921 1808 Huse, samt 436 i de foran nævnte Forstæder. Af Arealet var i 1919 339 ha besaaede, 5 Brak, 147 Grønfoder og Græsning, 141 Haver o. l., 228 Skov, 148 bebygget Grund, Veje o. l. og 3 Vandareal. Det saml. Hartkorn var 1905 185 Td. Der fandtes 31 Jordbrug i den egentl. Købstad med 34 Td., 647 Jordbrug med Bygninger paa Markjorderne (Ejendomme i Hartkornsansættelse) med 111 Td. Hk.

Skt. Nikolai Kirke.

Paa Markjorderne ligger *Hallingskov* (1688 Hallindschou), *Hømarken*, *Pløjeholmene*, *Græsholmene* og *Øksenbjerg*, Saml. af Huse.

Bygningernes saml. Brandforsikringssum var $\frac{1}{7}$ 1921 44,538,696 Kr. Ved Vurderingen til Ejendomsskyld 1920 udgjorde den samlede Vurderingssum 44,161,000 Kr., deraf Jordværdien 13,680,000 Kr.

Af offentlige og andre **Bygninger** samt **Institutioner** nævnes:

*) En stor Del af Jorderne har i sin Tid hørt til Ørkil Slot („Hømarken“, „Øksenbjerg“, „Pløjeholmene“ og „Græsholmene“). Da de med anden Jord („Hallingskovmarken“) solgtes til Byen under Fr. IV, inddeltes de ligesom Bygrundene i 1213 $\frac{1}{2}$ Rigsd. Grund, saaledes at hver af de dav. Bygninger fik et lige saa stort Antal Rigsdalers Grund i Marken som det Antal, hvortil Bygningsgrunden efter sin Størrelse ansattes. Jorderne udskiftedes 1804 og 1817. 1884 inddrogtes efter en ny Matrikulering en Del Arealer under Byhartkornet.

Skt. Nikolai Kirke, liggende lavt i Gjerritsgade, den smukkeste og interessanteste af Byens Kirker, er en middelalderlig Murstensbygning, bestaaende af Kor, tredelt Skib, Sakristi ved Korets Nordside og Taarn mod V. De ældste Bygningsdele, det vestlige Fag af Koret samt Skibet, er opførte henimod Aar 1250 i sentromansk Stil. I det ydre er Kormurene over et Sockelparti af raa Kamp og enkelte profilerede Kvadre delte af Lisener, og under Gesimsens Rundbuefriser er der omkring Vinduesbuerne andre, livfuldt varierede Mønsterfriser, ligesom Præstedøren paa Korets Nordside (nu lukket) har en rig Nordportal. Skibets Ydre er mindre rigt dekoreret; dog findes der paa Sideskibene profileret Kampstenssockel, og der er Buefrisegesimser; Syddøren har bevaret sine gamle Murkarme. I det

Skt. Nikolai Kirkes Indre.

indre, der virker usædvanligt djært og smukt, er baade Midtskibet og Sideskibene hvælvede med kvadratiske Hvælvinger i romansk „bundet“ System; til Midtskibets to ottedelte Ribbehvælv svarer i hvert Sideskib fire glatsømmede Krydshvælv. De lave Arkadebuer mellem Skibene, af hvilke de to vestlige er rundbuede, de andre svagt spidsbuede, hviler paa kraftige Murpiller af ret forskellig Form, idet de inderste Bueled enten støttes af Konsoller, af firkantede Pilleled eller af Halvsøjler. Sideskibene (tidligere kaldte Skt. Birgittes og Skt. Gertruds Kapeller) har i deres Østsvægge Apsisnicher; i den sydlige af disse er der ved den nedennævnte Istandsættelse opf. et muret Alterbord paa oprindelige Fundamenter; den nordre har firkløverformet Østvindue. Til den ældste Murstenskirke har der oprindeligt ogsaa sluttet sig en Korapsis, hvis Fundamenter er konstaterede under det nuværende Gulv, men allerede faa Aartier efter Kirkens Opførelse er denne Apsis nedrevet og erstattet af et østre, hvælvet Korfag med lige Gavli, hvis tre anelige,

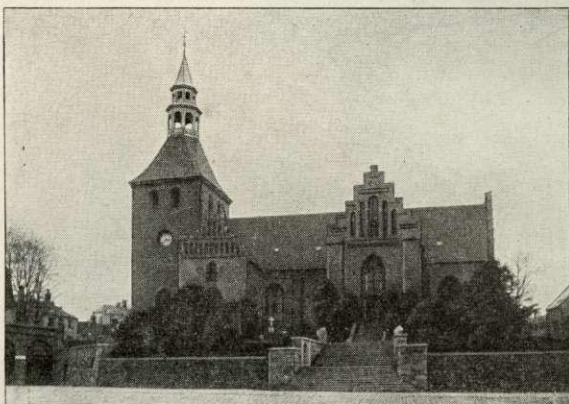
endhu romansk formede Vinduer giver kraftigt Lys i Korrummet. Samtidig er vistnok ogsaa den vestre Korhvelving ombygget. I Korets Gavlvæg findes „Lyd-potter“ (Aarb. f. nord. Oldkynd. 1905, p. 53). Sentmiddelalderlige Tilbygninger er Sakristiet samt Taarnet, der 1763 fik sit nuværende Laternespir (i alt 39,5 m højt). Midtskibet er med Koret omtr. 41 m langt og 8 m bredt; i Vestenden er der til Hvelvingernes Toppunkt 14 m, men Højden aftager mod Ø. for hvert Hvelvings-fag, saa at Kirkens perspektiviske Længde bliver større. Under Ledelse af Arkt. H. Storck blev Kirken 1892-94 underkastet en gennemgribende Restauration, der kostede i alt c. 115,800 Kr., og hvorved den saa vidt muligt førtes tilbage til sin oprindelige, romanske Stil. Murene, saavel udvendig som indvendig, er blevet befriede for al Puds og staar med deres oprindelige Fugning og Murstensfarve, medens alle Hvelvingskapper pudsedes, Korets Gulv hævedes fire Trin over Skibets, og Kirkepladsen udgravedes, saa at Soklen atter er kommet for Dagen. Ved Restaurationen fjernedes nogle Bygninger ud til Gjerritsgade og Korsgade, saa at Korpartiet kom til at ligge frit. (Opmaal. i Ældre nord. Architektur IV Saml. 3. Række Bl. 8 f.; V. Lorenzen i Svendborg Amts Aarb. 1911). Alteret, skaaret i Træ, malet og forgyldt, er udført 1894 af Maleren Joachim Skovgaard; paa Alterbordsforsiden ses Lammet; paa Superfrontalet Christus og Apostlene og derover et Krucifiks (den gamle Altertavle, Opstandelsen, malet af Eddelien og skænket af Chr. VIII som Kronprins, hænger i Skibet). Prædikestolen er et godt Snedkerarbejde fra 1585 (restaureret 1894). Den romanske Granitfont staar i det nordl. Sideskib. Orgelet er fra 1894. I Korbuen hænger et Krucifiks fra den senere Middelalder. I Vaabenhuset findes et Oliemaleri, forestillende den lærde Antikvar Peder Jensen Lacoppidan, Sognepræst til Landet og Bregninge paa Taasing, † 1717, med Kone og 12 Børn, malet af Th. Jacobsen 1696, skænket Kirken af Pastor Morsings Enke Johanne, † 1776 (se Personallh. Tidsskr. 4. R. I Bd., 1898, p. 162). I Korets Østgavl er indsat to Mindesten over Raadmd. Poul Rasmussen Bosen, † 1678, og 2 Hustruer og over Byfoged Jørgen Borring, † 1742, og Hustru. En Gravsten med Portræffigur over Inger Walkendorff, † 1555, g. m. Knud Urne til Søgaard, er 1889 blevet opsat i Vaabenhuset under Taarnet; smstds. et Par andre, deribl. en romansk Sten med Kors. Af Klokkerne er de to mindste fra den seneste Middelalder, den ene støbt 1512 af Johs. Fastenove; fra samme Tid stammer endvidere en lille Korklokke af Nederländeren Hinric de Campen (Uldall, Kirkeklokker, p. 253, 258, 286). — Paa den nedlagte, planerede Kirkegaard en Gravsten over Fru Dannemands Fader, M. Andersen Rafsted, † 1821, og i Hjørnet mod Gjerritsgade et lille Kildevæld med Blomsteranlæg.

Ved Kirken, der er selvejende, er ansat en Sognepræst. Kirken ejede $\frac{1}{4}$ 1921 26,529 Kr.; dens Gæld var 55,064 Kr.

Vor Frue Kirke, liggende højt paa en Bakke ved Torvet og Fruestræde, er en middelalderlig Murstensbygning, bestaaende af Langhus, to Korsfløje, Taarn mod V., Sakristi ved Korets Nordside og Ligkapel ved Skibets Sydside (tidligere Vaabenhus). Af den oprindelige, sentromanske Kirke staar nu kun Skibets Mure, med profileret Granitkvadersokkel (ved sidste Restauration fandtes paa Sydsiden flere Spor af rundbuede Vinduer). I den senere Middelalder er det nuv. Kor, der har samme Bredde som Skibet, opført, og Langhusets Indre overdækket med 4 gotiske Hvelvinger; desuden er Korsfløjene (hver med 2 Hvelvinger), Sakristiet (med Bjælkeloft), Kapellet og Taarnet tilføjede. Spiret har over et svunget, teglhængt Pyramidetag med afskaarne Hjørner to Laterner; da det faldt ned 1861, fandtes i Knappen en Kobberplade med Indskrift, ifl. hvilken Spiret er opsat 1768.

Kirken blev 1884 under Ledelse af Prof. Ove Petersen for en Bekostning af omtr. 90,000 Kr. underkastet en saa gennemgribende Restauration, at mange Spor af dens tidligere Bygningshistorie er udslettende; den fremtræder nu i gennemført Spidsbuestil. Ved Restaurationen nedbrødes en Tilbygning ved Korets Nordside; i Korets Vægge fandtes foruden et Par Vægnicher flere Rækker af „Lydpotter“ (Aarb. f. nord. Oldkynd. 1905, p. 53). Samtidig med Restaurationen planeredes Kirkebakken, og der opførtes en Stentrappe fra Fruestræde. 1921 byggedes en Granittrappe fra Torvet (Arkt. Andr. Jensen), en Gave fra Generalkonsul H. Wessel.

I det Indre blev en Dekoration i gule og blaa Farver (udført 1856) 1895 afløst af en ny Dekoration. Altertavlen er snedkret i Højrenæssancestil, med fire Søjler og med et af Chr. VIII som Kronprins skænket Maleri af C. V. Eckersberg, Christus i Getsemane. Den rigt udskaarne Prædikestol er fra 1597 (Apostelfigurer moderne). Døbefonten af Marmor er ny ligesom Orgelet (fra 1889).

Vor Frue Kirke.

Ved den sidste Restauration fandtes Spor af Kalkmalerier fra omtr. 1550 (se Magn. Petersen, Kalkmal. p. 68), som dog ikke blev bevarede. I Taarnrummet, der nu tjener som Vaabenhus, er opsat nogle Gravsten, en lille Sten fra 1598, opsat af Fru Mette Axelsdatter Kruckow til Minde om hendes Forældre og en stor Sten med Portrætfigurer over Ole Gaas til Møllegaard, † 1618, og hans Hustru Magdalene Sandberg. I Ligkapellet er opsat flere Ligsten, deribl. en romansk Ligsten med Kors, som fandtes paa Kirkegaarden ved dens Planering, og en stærkt udslidt, fra Graabrødrekirken stammende Sten over Anders Bølle til Nakkebølle og hans Hustru Katarina, † 1470. Ved Restaurationen undersøgte i Koret nogle Gravhvelvinger, hvor der indrettedes Kælder til Varmeapparat; bl. a. fandtes der en lukket Grav, tilhørende Mads Graa og Hustru, hvis Kister var hensmuldrede, og i Korets sydl. Side en lukket Grav, tilhørende den ovenn. Ole Gaas. Ligeledes fandtes et balsameret Lig, der fejlagtig er blevet antaget for Liget af den i Graabrødreklosterets Kirke begravede Junker Abel, † 1279, Kong Abels Søn, som skal være blevet overført til Vor Frue Kirke ved Graabrødrekirkens Nedbrydelse 1828 (se Ministerialtid. 1888 Nr. 22). Den næststørste Klokke, uden Aarstal, er fra den senere Middelalder, den mindste, „Stormklokken“, med Minuskelindskrift, er fra 1505 (Uldall, Kirkeklokker p. 117, 149). I Taarnets vestl. Sokkel er indmuret en lille Rullestensblok med nogle skaalformede Fordybninger.

Ved Kirken, der er selvejende, er ansat en Præst og en Kapellan pro loco. Kirken ejede $\frac{3}{4}$ 1921 49,278 Kr.; dens Gæld var 51,628 Kr.

Skt. Johannes Kirke, Metodistkirke, ved Lundevej, med Præstbl., er opf. 1882 (indv. ¹⁵/₁₀), Arkt. J. Eckersberg, og bestaar af Kor, Skib med Tøndehvelving samt spirklædt Taarn; i en Sidebyg. findes 2 Sale til Menighedsmøder. — Skt.

Knuds Kirke, romersk-katolsk Kirke, Havnegade, er indrettet 1887 (indv. $\frac{0}{11}$) i en tidl. Cikoriefabrik. Bygn. best. af 3 Fløje; Kirken (i Midtfløjen) bærer Tagrytter, Skibet har fladt, kassetteret Loft. Altertavle med god Kopi af Rafaels sixtinske Madonna, skænket af Greve L. Moltke-Hvitfeldt til Glorup; Døbefont af svensk Tuf. Indgangsportal fra 1922 med „Korsfæstelsen“ i Træskulptur. I Vestfløjen Skole og Præsteb.; Østfløjen beboes af den belgiske Nonneorden „Maria-søstrene“. — **Baptistkirken „Bethania“**, Pjentemøllestræde, opf. 1908 (indv. $\frac{22}{11}$), Arkt. R. Madsen, bestaar af Kor, Skib og Taarn med Spir. — Den **apostoliske Menighed**, opr. c. 1894, har Kirkelokale i Ørkilsgade. — **Bymissionshuset**

Raadhuset.

„Bethel“, Bagergade, er 1889 indrettet i en 2 Stokv. høj Bygn., indeh. Forsamlingssal samt Børnebespisningslokaler, Arbejdsstuer m. m. — **Missionshuset „Siloam“**, Dronningholmsvej, opf. 1895 (indv. $\frac{14}{10}$), Arkt. Th. Hoffmann, af røde Mursten med Taarn og tilhører fra 1907 Kirkelig Foren. f. Indre Mission.

Assistenskirkegaarden, meget smukt beliggende paa et højt Sted i

den sydl. Del af Byen, anl. 1821 og senere gentagne Gange udvidet, er c. 8,3 ha. Det stilfulde Ligkapel er opf. 1895 efter Tegn. af Arkitekterne Magdahl-Nielsen og Warming. Indkørselsportalen mod Skt. Nikolaigade er opf. 1903, Arkt. Magdahl-Nielsen, og Porten mod Lundevej er opf. c. 1915, Arkt. Andr. Jensen. Paa Kirkegaarden ligger bl. a. begr. Admiral F. K. Risbrigh, † 1835, og Hustru, Borgm. L. Schrum, † 1885, Amtmd., Greve L. F. H. Brockenhuus-Schack, † 1906, og Hustru; ligeledes findes der Soldatergrave fra de to slesvigske Krige; foran Gravene er der paa en lille Høj rejst en Granitobelisk med Indskriften: „Mand dør, men ej dør Mands Daad“.

Raad-, Ting- og Arresthuset, Hj. af Vestergade og Bagergade, er opf. 1880-81 af røde Mursten i gotisk Stil efter Tegn. af Arkt. C. Lendorf som en tofløjet Bygn. i 2 Stokv. med høj Kælder*). Det kostede 130,000 Kr. og ejes af Amtet med $\frac{7}{10}$ og Byen med $\frac{3}{10}$; det indeholder Kontorer for Politimesteren, Dommeren og Retsskriveren samt Tinglokale og Byraadssal, i hvilken er ophængt Malerier af Amtmd., Greve L. Brockenhuus-Schack (malet af Prof. Chr. Jensen), Borgm. L. Schrum (mal. af Prof. O. Bache), Borgm. Th. P. Lund, Borgm. C. L. Schou og Borgm. O. F. Smith (malet af Niels Hansen). I Kælderen Arkiv og Bolig for Arrestforvareren, i Sidefløjen 19 Arrester. Bygningen er omgivet af et Anlæg, Raadhushaven.

*) Det ældre Raadhus, nedrevet 1882, laa midt paa Torvet; det var opf. 1829-30; et endnu ældre Raadhus laa langs Vor Frue Kirkegd. paa Torvet og var opf. mellem 1576 og 1586. (Kongebrev af $\frac{21}{3}$ 1576, at Borgerskabet i Svenborg maa være fri indtil videre at udrede Penge til Ribe Bys Befæstning, da det er begyndt at bygge et nyt Raadhus og anvendt stor Bekostning derpaa); der vides om et endnu ældre Raadhus end sidstnævnte.

Politi- og Brandstationen, Torvet, opf. 1885-86 for 30,000 Kr., Arkt. J. Eckersberg, har desuden Kontor for Statspolitiet samt Sprøjtehus og Bl. for 3 Brandmænd. Et mindre Sprøjtehus ligger ved Kongebakken.

Det kommunale Skolevæsen (Skoleplan af $\frac{10}{8}$ 1921) bestaar af **Borger-skolen**, hvortil hører Drengborgerskolen i Fruestræde, opf. 1875 i 3 Stokv. for 60,000 Kr. med 18 Klassevær., Fysik- og Naturhistoriekl., Pigeborgerskolen i Teatergade, opf. 1900 i 3 Stokv. for 120,000 Kr., Arkt. Th. Hoffmann, med 18 Klassevær., Fysikkl., Bogsaml., Lægevær. og Baderum (mellem disse Skoler ligger en 1899 opf. Gymnastiksalsbygning, der 1909 er forhøjet med et 2. Stokv.), og Østre Skole, Fruerstuevej, opf. 1913 for 180,000 Kr., Arkt. Gall, med 14 Klassevær., Fysikkl., Haandgerningskl., Tegnekl., Sangkl. og Baderum; ved denne Skole, hvor der er Fællesundervisn. for Dreng og Piger, findes Skolehaver. Ved det kommunale Skolevæsen er ansat 3 Overlærere, hvoraf den ene tillige er Inspektør, 47 Lærere og

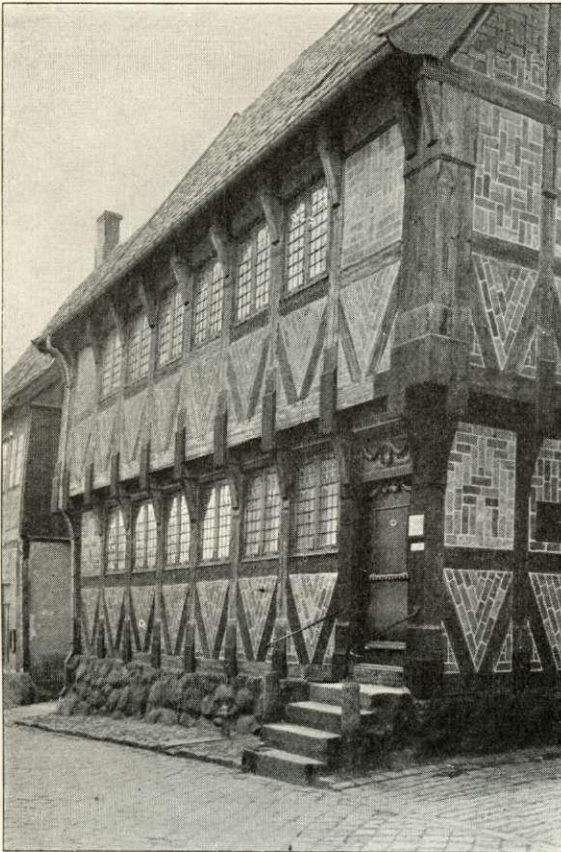
Sømandshøjskolen.

Lærerinder, Skolelæge og Skoletandlæge. Elevantal c. 1380, fordelt i 54 Klasser.

Statsskolen, Bagergade, oprettedes 1872 som privat Realskole, blev sen. en selvejende Institution, var 1909 udvidet med Gymnasium i nysproglig Retning (Dimissionsret fra 1912), og overtoges af Staten $\frac{1}{4}$ 1921. Bygningen, i 2 Stokv., er opf. 1872; sen. er bygget en Tilbyggn. i Gaarden. Skolen har Mellem- og Realkl. og Gymnasiekl. med Fællesundervisn. for Dreng og Piger. Ved Skolen er ansat 1 Rektor, 1 Lektor og 12 Lærere og Lærerinder, og den har c. 165 Elv.

Ida Holst's Realskole for Piger, opr. 1880, flyttedes 1894 til en ny Bygn. i Skt. Nikolaigade, med Gymnastikal og Bestyrerbl., opf. efter Tegn. af Arkt. Magdahl-Nielsen. Skolen, der modtager kommunalt Tilskud, har fra 1893 Dimissionsret til Præliminæreks., sen. til Mellem- og Realeks. I Underklasserne Fællesundervisn. Ved Skolen er ansat 1 Forst., 11 Lærere og Lærerinder; Elevtal c. 250. — **Frouings Mellem- og Realskole**, Bagergade, opr. 1890, privat eksamensberettiget Skole med Tilskud fra Kommune, Amt og Stat, Fællesundervisn. Ved Skolen virker 1 Forst. og c. 10 Lærere og Lærerinder. Elevtal c. 200, fordelt i 10 Kl. — **Haahrs Privatskole**, Grubbemøllestræde, opr. 1894, udvidet 1903, 1912 og 1922, Fællesskole, dimitterer til Præliminæreks. og forbereder til Seminarier, har 1 Forst., 10 Lærere og Lærerinder og c. 365 Elv. — Endv. Frk. Jensens Skole, Ørtilsgade, opr. 1844, og den katolske Skt. Knuds Skole, Havnegade (se p. 598). — **Teknisk Skole** (opr. 1862) har fra 1887 egen Bygn. i Grubbemøllestræde, Arkt. H. Wandall, i 2 Stokv. af gule Sten, opf. for c. 42,000 Kr. med Bidr. fra By, Amt, Stat, Fyns Stifts Kommunefond og private; en Tilbyggn. opf. 1908, Arkt. Th. Hoffmann. Skolen,

der fra 1897 har Maskinistkoleafd., har 1 Forst. (med Bol. paa Skolen), 24 Lærere og c. 360 Elv. — **Navigationsskolen**, Færgevej, opr. 1852 (oprindl. privat; fra 1922 Statsdrift og statsansatte Lærere), har egen Bygn. i 2 Stokv. fra 1865. I en Ejend. ved Siden af den oprettedes 1912 „Centralundervisningsanstalten i Radiotelegrafi“, en selvstændig Anstalt, som dog har fælles Forstander med Navigationsskolen. Ved

Svenborg Amts Museum.

hver af Skolerne underviser 6 Lærere. — **Sømandshøjskolen**, ved Caroline Amalielund, opf. 1906 (indv. $\frac{11}{11}$), Arkt. N. C. Kofoed, rød Murstensbygn. i 2 Stokv. med Kælder, udvidet 1915 med en Bygn., indeh. Gymnastiksal, Bibliotek og Forstanderbl., tilh. den kristel. Sømandsforen. „Broderkredsen paa Havet“ og har Plads til 80-90 Elv. Som stationært Øvelses-skib, beligg. i Havnen, anvendes Briggen „Hvalfisken“, en tidl. Grønlandsfarer, bygget i Kalmar 1801, men 1916 overdraget Sømandshøjskolen af Handelsministeriet.

Svenborg Amts Museum, Fruestræde, opr. 1908, findes fra 1916 i den restaurerede Anne Hvides Gaard (se p. 604). Museet, der er en selvejende Institution og modtager Tilskud fra Kommune og Amt, indeholder

betydelige historiske Samlinger fra Oldtid, Middelalder og nyere Tid, hidrørende fra Svenborg og Omegn, samt en grønlandsk Afdeling.

Svenborg By og Amts Bibliotek, opr. 1913, selvejende Institution. Bindtal: c. 12,000. Budget 19^{20/21} Kr. 21,570. Antal Udlaan 19^{20/21}: 60,986 Bd.; Centralbibliotek for Amtet. Bibl. har sin egen Bygn. i Pjentemøllestræde, hvor en tidl. Skole, ombygg. 1919-20, Arkt. Fritz Jørgensen, rummer smukke og velegnede Bibliotekslokaler (Udlaanssal, Læsesal for voksne med c. 40 Pl., Læsestue for Børn, m. m.).

Teatret, Teatergade, er opf. 1897 (indv. $\frac{20}{10}$), Arkt. Th. Hoffmann; ejes af Borgerforeningen og har 550 Siddepladser og er opf. i Forb. med Borgerforen.'s

Bygn., Fruestræde (opf. 1883, Arkt. Ove Petersen). — Der er Sommerteater i Caroline Amalielund.

Sygehus, Epidemisygehus og Tuberkulosehospital, Ahlefeldtsvej, ejes af Amtet med $\frac{2}{3}$ og Byen med $\frac{1}{3}$, og Direktionen vælges af Byraadet og Amdsraadet. Sygehuset, opf. 1890-91, Arkt. Ph. Smidth, for 130,000 Kr., med en Hovedbyggn. i 2 Stokv., ombyggedes og udvidedes 1913 med en Sydfly, Arkt. Magdahl-Nielsen. Tuberkulosehospitalet, opf. 1906, Arkt. Magdahl Nielsen, er en Bygn. i 2 Stokv. med aaben Liggehal i Tagetagen mod Syd; 36 Pl. Epidemisygehuset, opf. 1917-20, Arkt. Andr. Jensen, er ligeledes en Bygn. i 2 Stokv. Alle tre Afd. tils. har Pl. til c. 155 Patienter, og der er ansat 1 Overlæge, 4 Reservelæger og c. 90 Sygeplejersker, Funktionærer o. a. — Det tidl. Sygehus, opf. 1846, laa i Fruestræde.

Dampbadeanstalten,

Terrassen, oprettedes privat 1886, men lejedes 1904 af Kommunen for 20 Aar; ligeledes findes der kommunale Søbadeanstalter ved Gasværket og ved Færgebroen; i Gl.-Hestehave en privat Søbadeanstalt.

Julemærkesanatoriet, ved Amtmandsboligen „Ørkihus“, er opf.

1914, Arkt. A. Clemmensen, og bestaar af en Hovedfløj med 2 Sidefløje, alt i 1 Stokv. med Kvistværelse; Plads for 50 svagelige Børn, der dog ikke lider af Lungetuberkulose. Sanatoriet, der er opf. af Julemærkekomiteen og staar under dennes Tilsyn, ledes af en Forstanderinde, og Overlægen ved Sygehuset er Læge.

Fattiggården og Forsørgelsesanstalten, Grubbemøllestræde, opf. 1872 paa en Del af Markedspladsen Viebæltet til Afløsning af den ældre Fattiggd. i Fruestræde, for i alt c. 67,000 Kr., Arkt. J. Eckersberg. Den firfløjede Komplex bestaar af 2 to Stokv. høje Bygn. mod S. og N., med Bol. for Lemmerne, mod V. Kapel til Gudstjeneste og mod Ø. et Forhus, hvori Bol. for Inspektøren og Økonomen, Kontor m. m. Anstalten, der rummer 70 Lemmer, er delt i en Forsørgelses- og en Arbejdsafd.

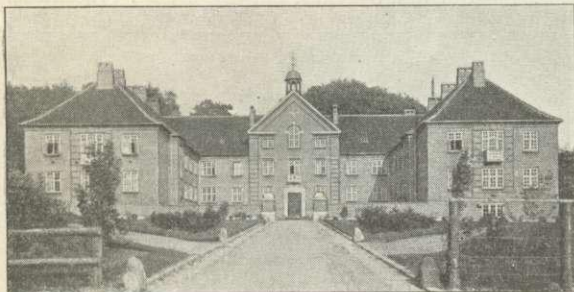
Alderdomshjemmet, Caroline Amalievej, opf. 1909-11 af Kommunen (taget i Brug $\frac{1}{2}$ 1913), Arkt. Magdahl-Nielsen, bestaar af en trefløjet Bygn. i 2 Stokv. med Kælder, bygget af røde haandstrøgne Sten paa Granitsoffel og tækket med Vingeteg. Bygn., der er smukt beliggende i en dyb Indskæring i Terrænet, rummer 67 Alumner (deraf 10 paa Sygeafd.) og har kostet c. 150,000 Kr. (Se „Architekten“ $\frac{13}{9}$ 1913). 1922 udvides den med en Tilbyggn. (18 Pl.), Arkt. Andr. Jensen, samt et Ligkapel.

Milde Stiftelser: **Svenborg Hospital** („Klosteret“), tidl. paa Klosterpladsen, er oprindeligt udgaaet fra Graabrødreklostret, idet to af dettes Stenhuse, mulig Klosterets Nord- og Østfløj, erhvervedes af Fru Helvig Hardenberg til Arreskov, † 1599 (Enke efter Erik Rosenkrantz til Kærstrup), som 1586 oprettede Stiftelsen, der sen. kaldtes Svenborg Hospital, i det ene af de to nævnte Stenhuse, for 6 fattige og med 2000 Rd. Sp. Da den gamle Bygning var meget forfalden, overlodes den kort før 1875 Svenborg Kommune til Nedbrydning, mod at denne afstod

Sygehuset.

et 1866 opført Receptionslokale for søværts ankomende kolerasyge, beligg. paa Lundevej, og indrettede dette til Hospital. Det afgiver nu Bolig for 7 Lemmer, hvoraf de 6 faar hver 28 Kr. aarl. Det staar under Byraadets Overtilsyn, men Pladserne besættes af Besidderen af Stamhuset Taasing. (Se C. Engelstoft, Sv. Hospital, i Saml. til Fyens Hist. I p. 167 fig.). — **Borgerstiftelsen**, opr. 1864, har en 1875 opført Bygning i 2 Stokv. i Bagergade paa en af Kommunen skænket Grund; Stiftelsen, der bestyres af 7 Mænd, hvoraf de 2 skal være Medl. af Byraadet, har 18 Friboliger (10 dobbelte og 8 enkelte) for over 50 Aar gamle trængende uden for Fattigvæsenet, der tillige aarl. faar hhv. 51 og 35 Kr. i Understøttelse. — **Asylet „Børnely“**, Bagergade, opr. 1853, Bygn. opf. 1873 paa en

Aldersdomshjemmet.

af Kommunen skænket Grund, Arkt. J. Eckersberg, for 7800 Kr. Plads til 120 Børn. — **Kvindely**, Lundevej, en stilfuld, trefløjet Bygning, opf. 1898 efter Tegn. af Arkt. Magdahl-Nielsen ved Bidrag fra private og forsk. Institutioner, afgiver Fribolig for 14 ugifte Kvinder, særlig Døtre af Embeds- og

Bestillingsmænd i Svenborg. — **Købmandshjemmet**, Lundevej, opført 1907, Arkt. Th. Hoffmann, til Dels for indsamlede Midler, ejes af Handelsforeningen og afgiver billige Boliger (med Tiden Friboliger) for værdige trængende af Handelsstanden eller disses Enker. — **Velgørenhedsforeninger**: Svenborg Søkasseforening, stiftet 1754, understøtter trængende eller forliste Søfolk og deres Enker, og yder Begravelseshjælp. Prins Valdemars Forening, st. 1868, med lign. Formaal. Caroline Amalies Stiftelse, st. 1842, understøtter trængende Haandværksmestre og Fabrikanter samt deres Enker. Hjelpeforeningen, st. 1869. Foreningen til Opførelsen af Boliger for mindre bemidlede, st. 1875 (Huse ved Søgaardsvej og Ørkilsgade). Bymissionshuset „Bethel“, se p. 598 (Arbejdsstuer for Bespisning af Børn).

Gasværket, Færgevej, er anl. 1856 for 166,000 Kr., sen. betydeligt udvidet, saaledes 1891-92 og 1915, da der byggedes en ny stor Beholder paa c. 5700 m³. Aarlig Produktion 1¹/₄-1¹/₂ Mill. m³. Bestyrerbolig opf. 1904, Arkt. Th. Hoffmann. — **Elektricitetsværket**, Gaastræde, er anl. 1906, Ingeniør P. A. Pedersen, og flere Gange udvidet; Bygningen opf. efter Tegn. af Arkt. Th. Hoffmann. Værket drives med 4 Dieselmotorer paa i alt 1060 HK. og forsyner foruden Svenborg By Taasing samt Sognene Sørup, Skt. Jørgens, Egense, Ollerup (delvis), Ø.-Skerninge, Skaarup, Ore og Vejstrup. Produktion 1920: 1,268,259 KWT.; i Byen var installeret 3233 Lys- og 280 Motoranlæg, i Landsognene 1517 Lys- og 441 Motoranlæg. — **Vandværket** anlagdes 1867 af Vandinspektør Poulsen ved Boring af Kilder i Fruerskoven tæt NV. for Byen i Skt. Jørgens Sogn, hvorfra Vandet ledtes til to aabne Bassiner ved Raadhuset og herfra fordeltes ved eget Tryk; 1910 anlagdes et helt nyt Værk for c. 150,000 Kr., bestaaende af et lukket Reservoir ved Fruerskoven, hvorfra den lavere Del af Byen forsynes ved Vandets eget Tryk, samt et ligeledes lukket Reservoir paa Ovinehøj, hvortil Vandet pumpes ved Dampkraft

fra Fruerskoven; herfra kan de højest liggende Dele af Byen forsynes. Vandforbrug c. 2800 m³ i Døgnet. — Det offentlige **Slagtehus**, Møllergade, er opf. 1917, Arkt. Andr. Jensen. I Slagtehuset, hvor der ogsaa foretages Eksporthugning, findes Kødkontrol (opr. 1896) og Laboratorium for Mælkeundersøgelse. — Kvægtorvet, i Frederiksgade, mellem Banen og Havnen, har en 1892 opf. Kvægstald, Arkt. Th. Hoffmann.

Jærnbanestationen, paa Klosterpladsen, er opf. 1874-76, Arkt. N. P. C. Holsøe, ombygget og udvidet 1916. Den tidl. Banegd. for Svenborg-Nyborg Banen, ved Havnen, opf. 1897, Arkt. H. Wenck, anvendes nu som Ilgodsekspedition. — **Posthuset** er tilbygget ved Jærnbanestationens sydl. Ende 1916, Arkt. J. Vilh. Petersen. — **Telegrafstationen** og Statstelefonstationen er paa Banegaarden (1856 fik Byen sin første Telegraf, der overtoges af Staten 1870-71). — **Telefonstationen**, tilh. Fyns kommunale Telefonselsk., Klosterpladsen, er opf. 1892-93, Arkt. Magdahl-Nielsen. — **Toldkammeret**, ved Havnen, er opf. 1901, Arkt. J. Vilh. Petersen, en anelig Bygn. i 1 Stokv. med forhøjet Midtparti i 2 Stokv.; Murene prydes med Gipsrelieffer.

Af andre Bygninger nævnes: *Vor Frue Præstegaard*, Ramsherred; *Skt. Nikolai Præstegaard*, Skt. Nikolaig., opf. 1897, Arkt. Magdahl-Nielsen; „*Svenborg Avis*“'s Bygn., Skt. Nikolaig., opf. 1909, Arkt. Magdahl-Nielsen; *Frelsens Hær*, Lundevej, Arkt. Th. Hoffmann; *Sydfynske Dampskibsselskabs Kontorbygn.*, Havnen, Arkt. Andr. Jensen; *Landbosparekassens Bygn.*, Klosterpladsen, opført 1917, Arkt. Andr. Jensen og F. Jørgensen; *Svenborg Sparekasse*, Torvet, opført 1876, Arkt. Lendorff; *Svenborg Bank*, Klosterpladsen, ombygget 1917-19, Arkt. Andr. Jensen; *Klostergaarden*, Klosterstræde (med Lokaler for Højskolehjemmet og Landmandsbankens Filial), opf. 1895-96, Arkt. Ph. Schmidt; *Børs gaarden*, opf. 1897, Arkt. Th. Hoffmann; *Vinhuset*, Klosterpladsen, opf. 1898-99, Arkt. Ph. Schmidt, „*Rørlighed*“, Vesterg., Arbejdernes Forsamlingsbygn.; *Løveapoteket* (opr. 1738), Torvet, opf. 1897, Arkt. H. B. Storck; *Skt. Nikolai Apotek*, opr. 1897 og opf. s. A., Arkt. Magdahl-Nielsen; Amtmandsboligen *Ørkihus*, købt af Staten 1906; *Wandalls Hotel*, Gjerritsgade, den tidl. Postgaard. — Af Foreninger nævnes: Borgerforeningen, opr. 1851 (se p. 600); Svenborg borgerlige Skyttelav (opr. 1815; se „Strefjaskud gen. 100 Aar af Sv. borgerl. Skyttelavs Hist.“, Svenborg 1915); Arbejdernes Andels-Boligforening, med Beboelseshus paa Grev Schacks Vej, opf. 1919, Arkt. A. Jensen; Odd-Fellow-Logen, med Bygn. i Bagergade, opf. 1898, Arkt. Andr. Jensen og Schwanenflügel; Sangforeningen, med egen Bygning i Ramsherred.

Af Mindesmærker nævnes: Broncestatue paa Granitsokkel af Amtmd., Greve *L. Brockenhuus-Schack* (Billedhugger Rasmus Andersen), foran Raadhuset, afsl. ^{12/6} 1904, rejst af Amtets Kommuner i Anl. af Amtmandens 50-aarige Embedsjubilæum.

Lystanlæg. Den 1868 stift. Forskønnelsesforening har i Aarens Løb anlagt en Mængde smukke Spaserestier i og ved Byen, i alt c. 11 km, saaledes til Ovinehøj (tidl. Galgebakke, Byens Rettersted), 52 m, hvorfra smuk Udsigt over Byen og Sundet, til Christiansminde og til Caroline Amalielund. Lystskoven *Christiansminde* (opkaldt efter Prins Christian Frederik (Chr. VIII), hed tidl. „Termeriet“), der fra c. 1828 tilh. Kommunen, 15,5 ha, har Restauration (ny Bygn. 1917-18, Arkt. Andr. Jensen, kostede c. 1/4 Mill. Kr.) og en ældre Dansesalon „Sommerlyst“; ved Skoven 2 Anløbsbroer; her findes ogsaa Badehotel (Frantzens Badeh., opf. 1882), og ved Indgangen til Skoven findes Roklubbens Baadehus. *Caroline Amalielund*, Enklave af Tved S., har Restaurationsbygn. med Sommerteater, opf.

c. 1890, Arkt. H. Wandall, Dansesal m. m. Tæt herved ligger Ørkil Slotsruin. V. for Byen ejer Kommunen Skovene *Høje-Bøge*, 7,5 ha, med Pavillon m. m., og *Fruerskov*, c. 2,6 ha, med Vandværk, begge købt 1875, samt flere mindre Skovstykker. — I *Dronningemaden* (1688 Dronning Maaen) er for faa Aar siden anlagt en Folkepark. Der findes Springvand paa søndre Havneplads og i Mølle-dammen.

Gamle Huse. Den Skildring, H. C. Andersen i Romanen „Kun en Spillemand“ (fra 1837) giver af Byens gammeldags Udseende, passer for saa vidt ikke mere,

Bagergade Nr. 1-5.

som de fleste af de gamle Bindingsværkshuse nu er nedrevne (1899 er Pjentemølle blevet nedbrudt), men enkelte af de smaa Stræder, særlig Gaasestræde, bevarer dog endnu maleriske Rester af det sprængte Bybillede. Ældst blandt Byens Gaarde er det 2 Stokv. høje Bindingsværkshus i Fruestræde, Matr. Nr. 323 d, der 1913-14 restaureredes for at indrettes til Bolig for Svenborg Amts Museum, ved hvilken Lejlighed der fremdroges

Rester af kalkmalede Adelskjolde, hvoraf det fremgik, at Bygningen, der nu er døbt „Anne Hvides Gaard“, antagelig maa være opført af denne Adelsdame, der døde i S. 1577. (Fra Arkiv og Museum V p. 516 f.). De fleste af Byens andre Bindingsværkshuse hidrører fra 18. Aarhundrede; som et karakteristisk Eksempel kan nævnes Møllegade Nr. 35, med Aarstallet 1756, Navnet „Ebenezer“, samt Ejerbogstaverne C. K. S. G.—B. N. V. B., i to Stokværk, bag hvis Pudsdække skjuler sig en let udladende Overgangsfod uden Knægte. Dette Træk er karakteristisk for en Række Bindingsværksgaarde fra 18. Aarhundrede, hvor Etageskellet markeres af kraftigt profilerede Trælister. I Bagergade ligger paa Rad tre morsomme Smaahuse, Nr. 1-5, med Kvist og fremskudt Karnap, af hvilke det ene, fra 1775, er delvis bevaret i oprindl. Skikkelse. Gjerritsgade Nr. 27 bærer paa Porthammeren en længere versificeret Indskrift (uden Aarst.), og Møllegade Nr. 86, et lille, lavt Bindingsværkshus paa 4 Fag og Port, er med sine Rester af oprindelige panelklædte Rum en god Type paa et jævnt Haandværkerhjem fra 18. Aarh.'s Midte. Af de maleriske Pakhuse af glat Bindingsværk, som findes endnu, kan fremhæves en Række i Kyseborgstræde, samt det paa Bybakkens Skraaning tæt ved Banegaardspladsen knejsende anelige Pakhus.

I Kastanieallé er der i en Bakke fundet betydelige Rester af en Teglovn fra Middelalderen (nu tilintetgjort). Murværket havde en Længde af 7,5 m og Bredde af 4,9 m; Gulvet i de tre jævnsides løbende, hvælvede Fyrkanaler var lidt for-

sænket og dannedes af sortbrændte Teglsten, medens Ovnens ellers var bygget af røde Munkesten.

Indbyggertallet var $\frac{1}{2}$ 1921 14,210 (1801: 1942, 1850: 4556, 1901: 11,543), med de forannævnte Forstæder 17,243. Efter Erhverv fordelte Folkemængden i Købstaden 1911 (12,667) sig i flg. Grupper: 5348 levede af Haandv. og Industri, 2581 af Handel o. l., 1437 af Transport, 439 af Landbrug, 60 af Mejeridrift, 24 af Fiskeri, 845 af immateriel Virksomhed, 822 af Tyendegern. o. l., 588 af egne Midler, 222 væsentligst af offtl. Understøttelse, 301 var uden angivet Erhverv.

Skibsfart. Ved Svenborg Toldsted var der ved Udgangen af 1920 hjemme-

Middelalderlig Teglovn ved Svenborg.
(Efter Tegn. af Prof. Magnus Petersen, i Nationalmus.).

hørende 148 Sejlskibe med en samlet Tonnage af 18017, 40 Motorskibe med 1197 og 24 Dampskibe med 14,137 R.T., samt 591 Baade (under 4 R.T.).

Byen er Sæde for flere Rederier og har en 1842 oprettet Søassuranceforening, omfattende Svenborg, Troense, Turø og Rudkøbing; Forsikringssum 3,5 Mill. Kr.

I den udenrigske Fart klareredes 1920 for indgaaende 187 Skibe med 22,706 Tons Gods, deraf 32 Dampskibe med 13,893, for udg. 228 Skibe med 1116, deraf 32 Dampskibe med 72; i den indenrigske Fart for indg. 2508 Skibe med 37,527, deraf 1778 Dampskibe med 23,282, for udg. 2333 Skibe med 20,433, deraf 1677 Dampskibe med 13,038 Tons Gods.

Ved Svenborg Toldsted indbragte Indførselstolden 19^{90/21} 424,772, Spiritusafgifter 1,635,881 og Tobaksafgifter 265,933 Kr.

I Byen afholdes aarlig 9 Markeder (Jan., Febr., Marts(2), Maj, Juli, Okt., Nov. (2)) med Heste og Kreat.; Torvedag Onsd. og Lørd.; hver Onsd. med lev. Kreat.

Af Fabrikker og industrielle Anlæg nævnes: Maskinfabr. „Svendborg“, opr. 1884, A/S fra 1896, Aktiekap. 240,000 Kr., beligg. i Sørup, c. 70 Arb., A/S L. Lange & Co.'s Jærnstøberier, opr. 1850, A/S fra 1898, Aktiekap. 2 Mill. Kr., c. 250 Arb.; A/S S. Bryghus, opr. 1899, Aktiekap. 375,000 Kr., heri optaget Bryg-

geriet „Concordia“, Bygn. opf. efter Tegn. af Arkt. Ludv. Andersen; A/S S. Skibsværft og Maskinbyggeri, opr. 1916, Aktiekap. 1,5 Mill. Kr., heri optaget Carl Axelsens Støberier (til Værftet hører 2 Flydedokker for Skibe paa 4000 og 600 Tons samt en 40 T. Hammerkran paa Spor; Værftet beskæftiger normalt c. 500 Arb.; Administrationsbygn. opf. efter Tegn. af Arkt. F. Jørgensen); S. Klædefabr., opr. 1856, c. 100 Arb.; S. Boghvede- og Havremølle, ny Bygn. opf. 1900; A/S S. Dampmølle, opr. 1875, Aktiekap. 450,000 Kr.; A/S S.-Øksenbjærg Dampmølle, opr. 1879, Aktiekap. 250,000 Kr., Motordrift indført 1909; S. Eddikefabr. og Ciderbryggeri, opr. 1860; S. Tekstilfabr., uden for Byen, opr. 1904; J. N. Schmidts Væveri; S. Andels-Svineslagteri, opr. 1897, aarl. Prod. c. 58,000 Svin, c. 35 Arb.; A/S P. Meyers Bog- og Stentrykkeri og Æskefabr., Aktiekap. 600,000 Kr.; A/S Margarinefabr. „Danmark“, opr. 1914, Aktiekap. 60,000 Kr.; A/S S. Tagpap- og Cementvarefabr., opr. 1904, Aktiekap. 100,000 Kr.; S. Sten- og Kalkværk, opr. 1904; A/S S. Kalksandstensfabr., opr. 1907, Aktiekap. 75,000 Kr.; H. Halbergs Tobaksfabr., opr. 1826, c. 200 Arb., ny Fabriksbygn. efter Tegn. af Arkt. Gall. Endvidere 1 Vognfabr., 1 Soyafabr., 1 Cementstøberi, 1 Mineralvandsfabr., 1 Fabr. for elektr. Artikler, 1 Lervarefabr. uden for Byen, 3 Træskibsværfter, 1 Lædervarefabr., 1 Spiralmadrasfabr., 1 Jærnvarefabr., 1 Trævarefabr., 1 Træskostøvlefabr., 1 Skærvefabr., 4 Sten- og Billedhuggerier; flere Savværker, Garverier og Bogtrykkerier m. m.

I Svenborg udgives 3 Aviser: „S. Amtstidende“, opr. 1842, „S. Avis“, opr. 1862, og „S. Amts Social-Demokrat“, opr. 1898.

Kreaturholdet var $\frac{15}{7}$ 1921: 350 Heste, 404 Stk. Hornkv. (deraf 299 Køer), 48 Geder, 5 Faar og 296 Svin (1914: 635).

Byens Øvrighed består af Politimesteren og en folkevalgt Borgmester; Byraadet består af 15 valgte Medlemmer, indbefattet Borgmesteren som Formand.

Finansielle Forhold. Indtægter 19^{18/19} (i 1000 Kr.): 1203, deraf Ejendomsskatter 67, personlige Skatter 845, Formue- og Erhvervsindtægter 245; Udgifter: 1172, deraf Byens Bestyrelse 33, offtl. Understøttelse 536, Skolevæs. 177, Rets- og Politivæs. 56, Medicinalvæs. 94, Gader, Veje og Kloakker 35, Renter af Gæld 148. Aktiver $\frac{31}{3}$ 1919: 4361, Gæld 2747. Skatteproc. udgjorde 19^{21/22} 6,7, Ligningproc. 7,3.

Kommunens faste Ejendomme: Fattiggaarden og Forsørgelsesanstalten, Kommuneskolerne, Andel i Raadhus, i Sygehus og i Tuberkulosehosp. (se p. 598, 601), Politi- og Brandstationen, Sprøjtehuset, Vand-, Gas- og Elektricitetsværkerne, Kreaturstald og Markedsplads, Alderdomshjemmet, Slagtehuset, Vejerboden, Stampemøllen, Villa „Søro“ ved Christiansminde, 1 Ejend. i Øksenbjærgmarken, 1 Ejend. i Fruestræde, 3 Ejend. paa Dronningholmsvej, Lystskovene Christiansminde, Højebøge og Fruerskov med Pavilloner, Færgegaardsjorderne (købt 1903) samt forskellige Jordlodder.

Det kommunale Politi består af 1 Politiassistent, 1 Overbetjent og 13 Betjente; af Statspolitiet er i Byen stationeret 5 Betjente. Brandvæsenet består ifl. Vedtægt af $\frac{1}{1}$ 1886 af 1) et fastlønnet Korps, best. af 1 Brandinspektør, 1 Brandassistent, 2 Sprøjteførere, 1 Brandmester, 24 Brandsvende og 2 Tamburer, 2) Købstadens Brandkorps, med 8 Brandmestre, 24 Sprøjteførere og det tjenestepflichtige Mandskab, og 3) Markjordernes Brandkorps, med 6 Sprøjteførere og det tjenestepflichtige Mandskab. Under 2) og 3) er alle Borgere mel. 25 og 45 Aar tjenestepflichtige, og de herunder ansatte Befalingsmænd er ulønnede.

Banker og Sparek.: I *Sparekassen for Svenborg og Omegn* (opr. 1852) var

³¹/₈ 1920 Indsk. 13,831,268, Reservef. 451,569 Kr. I *Svenborg Bank* (opr. 1872) var ²¹/₁₂ 1920 Aktiekap. 2 Mill., Indsk. 24,080,161, Reservef. 1,676,781 Kr. — Filial af *Landmandsbanken*, hvori 1921 optoges Handels- og Landbrugsbanken (opr. 1898), samt Afd. af *Landbosparekassen for Fyn*, opr. 1869 (Hovedkontor i Nyborg).

Havnen beskyttes af den c. 2 ha store *Ø Frederikssøen* eller Holmen (tidl. Kholmnen, oprindl. en Grund, der i Løbet af 100 Aar er blevet opfyldt og inddæmnet, og paa hvilken nu findes Jærnskibsværft og Træskibsværft med Ophalingsbeddinger). Den har fra gl. Tid Ry for at være en god og sikker Havn; allerede 1546 omtales „den nye Skibsbro“. Ved Beg. af 19. Aarh. var der kun en Anløbsbro af Træ; 1814 begyndte man at anlægge Bolværker, Havnepladsen udvidedes o. s. v., og 1854 byggedes mod SV. ved Havnens Indløb en 75 m lang Dampskibsbro. 1866-68 opstod „Nyhavn“ i den nordl. Del; 1875-77 foretoges i Anl. af den første Banes Anlæg en ny Udvidelse, hvorved den gl. Havn og Nyhavn forbandtes med „Jessens Mole“, og den ældre lange Dampskibsbro fjærnedes og erstattedes med en mindre, alt for en Bekostning af 230,000 Kr. 1891-93 byggedes Bolværket ved nuv. Toldbod, og i nordre Havn et 207 m langt Bolværk, og 1898-1900 byggedes Bolværker i østre Havn. 1919-21 opførtes Bolværker langs Nordsiden af Frederikssøen, hvor Pladsen opfyldtes, og Øen forbandtes med Jessens Mole ved en Bro af Jærnbeton, over hvilken fører Jærnbanespor. Havnens samlede Bolværkslængde udgør nu c. 1900 m, og Dybden er i nordre Del 5,3, i søndre Del 6,6 og i østre Del 7,2 m. Desuden findes private Bolværker ved Øksenbjærg, ved Svenborg Dampmølle og ved Gasværket, samt mellem disse sidste Baagøes Havn. Ved Færgebroen findes en kommunal Lystbaadehavn. Den aarlige Indtægt af Havne- og Broafgift m. v. udgør nu c. 150,000-200,000 Kr., og Havnens samlede Formue beløb sig ¹/₄ 1920 til 1,005,940 Kr., dens Gæld 1,177,377 Kr. Havnen bestyres af et Havneudvalg under Byraadets Tilsyn; der er ansat en Havnefoged, og Stadsingeniøren er tillige Havneingeniør. Ved Havnen et rødt, fast Fyr paa Dampskibsbroens sydl. Ende, og et grønt, fast Fyr paa Frederiksøs Sydside; ved Frederiksøs Østende et Blinkfyr; ved Færgebroerne i Svenborg og Vindeby hvide, faste Fyr, og ved Christiansminde 2 røde, faste Fyr. Der er fast Lods i Svenborg, Troense og Strandhuse, der lodser i Sundet til alle Byer ved Lille-Bælt, til Rudkøbing og i Store-Bælt til Nyborg og Korsør.

I gejstlig Henseende udgør Byen to Pastorater, Svenborg Vor Frue og Svenborg Skt. Nikolai S. Byen er Bopæl for en Dommer og en Politimester (se p. 589). Den hører under Svenborg Amtstuedistr., Svenborg Lægekr. (Kredslægen bor her) og har 2 Apoteker (opr. 1738 og 1897). Den hører til Amtets 3. Folketingskr. (Opstillingskr.), for hvilken den er Valgsted, Svenborg Skatte- og Vurderingskr., Amtets 2. Forligskr. og 3. Udskrivningskr. 60. Lægd, samt er Sessionssted for Lægderne 33-60.

Ved Svenborg Toldsted er ansat en Toldforvalter, 3 Toldkontrollører, 8 faste Assisterter og 2 Rejseassisterter, paa Poster uden for Byen 2 Assisterter, 2 Over-toldbetjente og 1 Toldopsynsmand; ved Havnen 1 Toldvagtimester, 1 Overtoldbetjent og 2 Toldbetjente. — Ved Postvæsenet er ansat en Postmester, 2 Kontrollører og 4 Assisterter, ved Telegrafvæsenet en Telegrafbestyrer, 2 Kontrollører og 18 Telegrafister. Ved Telefonstationen, under Fyns kommunale Telefonselsk., er ansat 2 Forstanderinder og 27 Telefonistinder samt 1 Overmekaniker og 10 Montører.

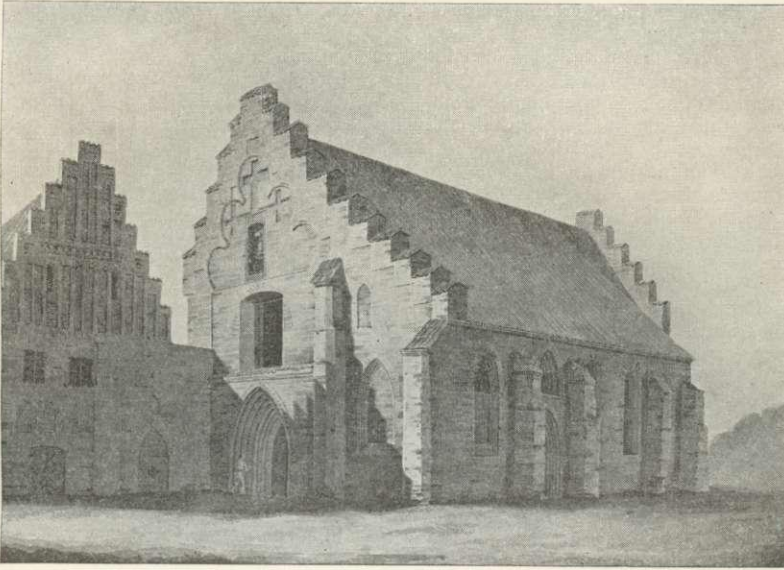
Jærnbaner. Med Sydfynske Baner (se p. 321) befordredes 19²⁰/₂₁ fra Svenborg

207,787 Personer. Totalvægten af Gods og Kreaturer ankommet med Banerne til S. udgjorde 65,250 og afgaaet fra S. 53,738 Tons.

Byen staar i ugentl. Dampskibsforbindelse med København, Faaborg, Nakskov, Aarhus, Lübeck og England. Det sydfynske Dampskibsselskab (opr. 1875, Aktiekap. 288,400 Kr.), der ejer en Flaade paa 9 Dampskibe og 1 Motorbaad, udfører den daglige Fart mellem Svenborg og de sydlige Øer, og har endvidere Ruterne Korsør-Lohals og Spodsbjærg-Nakskov. Ruten Svenborg-Ærøskøbing besørges af et særligt Selskab med 2 Dampskibe. En Dampfærge mellem Svenborg og Vindeby (Taasing) anskaffedes 1873 med Tilskud fra Kommunen. Til Turø er der Motorfærge (opr. 1908), ligesom 2 mindre, private Dampbaade gaar i Rute hertil.

Historie. Efter Sagnet gaar Byens Historie tilbage til Svend Tveskægs Tid, idet det lader ham blive opdraget her af Palnatoke; et andet Sagn tilskriver Svend Grathe Anlæggelsen af Borgen, der laa her. Men at disse Mænd knyttedes til Svenborg, beror vel kun paa Navneligheden. Byen er formentlig opstaaet som et Fiskerleje; senere er vel Borgen, antagelig i 12. Aarh. blevet anlagt. Første Gang, Byen omtales, er i et Diplom ¹⁵/₆ 1229, hvorved Vald. Sejr skænker Svigerdatteren Eleonore i Medgift den sydl. Del af Fyn med Borgene *Swineburgh*, *Wordburgh* og *Foburgh* og hele Byen Odense. (S. nævnes ikke i Vald. II's Jordebog (se dog O. Nielsens Udgave, p. 167)). Byen kaldes altid i ældre Middelalder *Svineborg* (1295 *Swinæburgh*); i 15. Aarh. begynder Former med e (1481 *Sweneborgh*), og Formen *Svendborg* er næppe ældre end 17. Aarh. Navnets Forled er sikkert Ordet „Svin“; sagtens har dog en ældre Lokalitet, hvis Navn var sammensat med „Svin“, givet Borgen Navn (se O. Nielsen, Bland. til Oplysn. om dansk Sprog, I p. 342 fig.). Det har fra anden Side været hævdet, at Navnet oprindl. er *Sund-borg*, men dette stemmer hverken med de ældste historiske Former eller med dets sproglige Udvikling. Til den Borg, der har givet Byen Navn i den tidl. Middelalder, kendes intet. III. Traditionen skal Borgen have ligget omt. paa Vor Frue Kirkes Plads, og i tilgrænsende Grunde er fundet Kampestensfundamenter, som mulig kan hidrøre herfra. Vist er det, at den alt i 13. Aarh. var en betydelig By og den vigtigste i Fyn næst Odense. Dens Privilegiers Alder kendes ikke, men 1253 bekræftedes de af Chrf. I; senere er de oftere stadfæstede og udvidede, saaledes 1280, 1305, 1409, 1442, 1444, 1480, 1504, 1517, 1530, 1562 og 1598. Efter Vald. Sejrs Død arvede Sønnen Abel S. m. m. Gods, og da Abel kom i Strid med sin Broder Erik Plovpenning, inddrog denne S. som formentligt Krongods og indtog den 1247; det menes, at Abel havde ladet den befæste, men dette er usikkert. Af de Volde og Grave, som i Middelalderen indrammede Byen, saas endnu i Beg. af 19. Aarh. større Rester. Forsvarslinien er formentlig paavist i Hulgade, hvorfra den har løbet hen imod Bryggeriet *Concordia*, videre gennem Krøyers Have, hvor Jordværkerne endnu spores, til Hotel *Wandalls Have*, derfra langs *Kyseborg* (nævnt 1481) og *Skattergade* til *Stranden*. Ved nuværende *Tuxensvej* stod det befæstede *Skattertaarn*. 1337 nævnes *Gaarden „Scathægarth“*, 1528 „*Skarta Thoernett*“. Rester af dette, hvilke *Resen* kalder „gl. Mur af et Taarn, som har været brugt til at lægge Stykker paa“, stod endnu c. 1870. Ved Skiftet mellem Abels Sønner fik *Junker Abel* († 1279, begr. i *Graabrødrekl.*) *Svenborg* og *Rudkøbing*; men 1253 indtog Chrf. I Byen, der paa dette Tidspunkt var pantsat til *Kong Abels Feltherre Henrik Æmeltorp* for tilgodehavende *Sold*, og saavel Borgen som Byen ødelagdes; Striden endte med, at *Kong Abels Børn* igen fik Byen. Efter *Junker Abels Død* skal *Erik Klipping* have indløst Byen fra *Junker Abels Datter Margrethe*, der var gift med *Grev Helmold af Schwerin*. 1289 el. 90 skal S. atter være blevet indtaget af „de fredløse“ under *Erik Præstehader* og *Marsk Stig*. 1302 holdtes her *Danehof*, hvor bl. a. Striden med *Ærkebisp Jens Grand* behandlede. 1316 indtoges Byen af *Erik Menveds oprørske Broder Chrf. (II)* ved *Hjælp* af *brandenborgske Hjælpetropper*, men kort efter sluttedes *Forlig*. 1348 skal Byen være indløst fra de *holstenske Grever* af *Vald. Atterdag*, og s. A. skal den have været hjem søgt af *Pest*. 1388 udstedte *Dronn. Margrethe* fra S. bl. a. *Toldforordninger* for *Faaborg*. 1389 blev Byen overfaldet og brændt af *Hansestædernes Flaade* i *Dronn. Margrethes Krig* med den svenske *Kong Albrecht*. 1433 holdt *Erik af Pommern Møde* i S. med *Hansestæderne* om *sønderjyske Forhold*, hvilket endte resultatløst, da *Holstenerne* udeblev. 1470 udstedte *Chrf. I* efter *Klage* fra *Svenborgerne*

Forbud mod ulovlige Havne, hvilket senere oftere gentoges. Dronn. Christine gæstede oftere Byen paa sine Rejser til sit Livgeding Tranekær, hvad hendes Hofholdningsregnskaber udviser. 1536 fik Dronn. Dorothea af Chr. III bl. a. overladt S. som Livgeding. — Borgerne i S. havde i Middelalderen deltaget i Sildefiskeriet i Øresund og haft deres eget „Fed“ ved Falsterbo. Byen havde i Middelalderen et Skt. Knudsgilde, der første Gang nævnes 1337, et Skt. Hjælpergilde, nævnt 1477, et Skt. Gertrudsgilde, nævnt 1532, et Kalentegilde, nævnt 1425, og et Colloquiigilde, nævnt 1515; endv. Købmændenes Skt. Annegilde, hvis ældste Skraa er fra 1444, samt Skt. Johannes Baptistæ Gilde for Guldsmede, Remsnidere og Sværdfegere, med Skraa fra 1450; disse to sidste havde deres egne Altere i Vor Frue Kirke. — Som Minde om Byens gode Haandværksarbejde i Middelalderen er fra de fynske Kirker bevaret en Række Røgelsekar, der er forfærdigede af Mester Jakob Rød i Svenborg i Slutn. af 13. Aarh. og bærer Runeindskrifter;

Graabrødre Kirke. (Efter en Tegn. i Nationalmuseet).

ligeledes er der i S. fundet en Kniv med Runer paa Skaftet (se Aarb. f. nord. Oldk. 1917 p. 186).

Graabrødreklosteret stiftedes 1236 af Vald. Sejrs Drost, daværende Hovedsmand i Svenborg Astrad Frakki, der selv tog Graabrødrekutten i Roskilde. Efter Bygningernes Omfang at dømme synes det at have været et ret betydeligt Kloster, men det er ikke meget, man ved om det. Aar 1267 skænkede Odensebispens Regner det en Grund i Byen samt nogle Bøger m. m.; 1276 maa det have været færdigt, Kirken indviedes 1361. 1472 antog Konventet som det andet her i Landet den strengere Regel, Observantsen. Man kender en Del testamentariske Gaver til Klosteret, og i 14. Aarh. fik det flere Ejendomme; ret ofte holdtes her Provinsialkapitler. Aaret for Klosterets Nedlæggelse kendes ikke; formentlig falder det dog efter 1533, idet der da nævnes „Niels Pedersen, den graa Ulv i Svendborgs Faaresti“. Allerede 1530 og 1532 havde Svenborg By-mænd dog faaet Kongebrev om, at de maatte beholde Klosteret til et Hospital, naar Munkene forlod det, men først 1541 fik de endeligt Ejendomsbrev derpaa, dog med Undtagelse af Klosterkirken, der skulde være Sognekirke, og Vestfløjen, der indrettedes til Latinskole. Kirken dannede den sydl. Del af det firfløjede Kloster, som laa mod Ø. i Byen ved Skolepladsen; den var opf. ved Midten af 14. Aarh. af Mursten, 42 m lang og bestod af Skib med Sideskib mod S., et firkantet Kor og et senere tilbygget Kapel paa Korets Nordside. Kirken havde Krydsribbehvælvinger; begge Gavle var kamtakkede, og gennem Vestgavlens smukke Portal var Hovedindgangen. Som Sognekirke har den

dog næppe nogen Sinde tjent; derimod holdt begge Byens Præster her Bøn-, Uge- og Fastepredikener samt Ligpredikener. Aar 1828 blev den nedbrudt (dog stod der endnu 1860 Ruiner af den); nogle Søjlekapitæler m. m. opbevares nu i Nationalmus.; Altertavlen og et Krucifiks førtes til Turø Kirke, Alterpladen og en Klokke fra 1512 til Svenborg Skt. Nikolai; ved Nedbrudelsen af Kirken fandtes nogle Malerier paa Væggene, deribl. to Medailloner en knælende Mand og Kvinde og Vaabenskjolde, antagelig Billeder af Klosterets Velgørere (se N. Tidsskr. f. Oldk. 1836 p. 315, III. Tid II Bd. p. 120, V. Lorenzen, De danske Franciskanerklostres Bygningshist., p. 72 fl., Architekten VI p. 479 fl. og Magn. Petersen, Kalkmal. p. 66). I den vestl. Fløj af Klosteret havde Latinskolen og efter dennes Nedlæggelse 1740 den danske Skole Lokale; Bygningen blev nedbrudt 1875. Den nordl. og østl. Fløj købtes, som nævnt p. 601, vistnok af Fru Helvig Hardenberg, og den nordl. indrettedes til Hospital; denne Fløj stod som Hospitalsbygning indtil 1875, den østl. synes derimod at være forsvunden tidligere. Desuden hørte til Klosteret en tofløjet Bygning, Priorgaarden (senere alm. kaldet „Klostergaarden“), beliggende tæt N. for Klosteret; den nedbrødes 1875.

Den nye Tid indlededes med den for Byen skæbnsvangre Grevens Fejde. Borgerne tog straks ivrig Parti for Chr. II, hvortil deres Had til de under Odense Bispestol hørende Ørkil Slot og By (se under Tved Sogn), der meget skadede Byens Næring, bidrog; de afbrændte med Bistand af Grev Christoffers fremmede Hjælpetropper Ørkil By og Borg og drog dernæst til Odense, hvor de stormede og plyndrede Bispegarden. Efter Slaget ved Øksnebjerg i Juni 1535 blev derfor ogsaa Svenborg besat af et af Johan Rantzaus Regiment, overgivet til Plyndring og led meget. I Modsætning til de fleste Borgere var Adelsmanden Hans Gaas, senere Biskop i Thronhjelm, en ivrig Tilhænger af Chr. III og skal endog paa et senere Tidspunkt have bevæget Svenborgerne til at vende sig mod Lübeckerne, hvis Skibe blev beskudt fra Skattertaarnet (se Vedel Simonsen, Fyens Vilkaar i Grevens Fejde p. 64 flg.). I Marts 1536 udstedte Chr. III sit Beskærmelsesbrev for Byen og tog den til Naade igen, men paalagde den en alvorlig Skat af 4000 Gylden. Efter Grevens Fejde arbejdede Byen sig efterhaanden op igen, navnlig ved sin store Handel med Fedevare, og trods Ulykkesaar som 1602, da Pesten rasede her, holdt den sig stadig som Fyns anden By. Da kom den for Svenborg saavel som for de andre fynske Byer fordærlige Svenskekrig. Byen led saa voldsomt i disse Aar, at efter Krigen var 138 Gaarde og Huse øde; Skaden opgjordes til 16,000 Rd., foruden at der var udredt c. 100,000 Rd. i Brandskat. En stor Del af Beboerne havde forladt Byen. Natten mel. 5. og 6. Febr. 1658 passerede den svenske Armée gennem Svenborg over Taasing til Langeland. 1672 havde Byen omtr. 1000 Indb. Kun langsomt arbejdede den sig atter i Vejret under de trykkende Forhold i 18. Aarh. — 1749 afbrændte en stor Del af Byens ældste, sydl. Del; 1769 var der 1714 Indb. — I Beg. af 19. Aarh. var Tiderne ogsaa haarde; 1808 havde Byen en længere Indkvartering af spanske Tropper; men dens gunstige Beliggenhed for Handel og Skibsfart og dens Havn har i 19. Aarh. ophjulpet den; især har Kornhandelen været betydelig, og den stadig voksende Dampskibsfart og de sydfynske Jærnbaner har i høj Grad gavnet Omsætningen, ligesom Byen paa Grund af sine naturskønne Omgivelser drager en stor Turiststrøm til sig.

En Byskraa fra 1619 for Svenborg er trykt i Bjerger og Søegaard, Danske Vider og Vedt. III p. 474.

Byens gamle Vandmøller er nu alle nedlagt, deribl. *Pjentemøllen*, der oprettedes 1546 af Præsten Hans Gaas; den blev nedrevet 1899 (se foran). Den første hollandske Vandmølle, paa Kongebakken, byggedes 1809.

I Christiansminde Skov undersøgtes 1878 en Affaldsdyng fra den yngre Stenald. — I Skoven „Gamle Hestehave“ ligger en 2,5 m lang, fredl. Helleristningssten med 83 skaalformede Fordybninger. — I Byen fandtes 1885 i en Bygningsrest et stort Antal Mønter (51 af Guld og 3779 af Sølv), væsentl. fra Erik af Pommerns Tid, nedlagte i en Metalgryde.

Litt.: J. Begrup, Forsøg til en Beskr. over Sv. Kjøbstad, Odense 1823. — J. L. Rohmann, Om Sv. før Udg. af 14. Aarh., i „Blandinger fra Sorø“, 2. Hæfte 1832 p. 11 flg. og 6. Hæfte 1834 p. 32 flg. — Aktstykker til Oplysn. især af Danmarks indre Forhold I p. 86 flg., Odense 1841. — T. P. Lund, Sv. Kjøbstad 1869 til 1893, Svenborg 1894. — Bidr. til Sv. Skoles Hist., i Kirkeh. Saml. 4. R. II p. 554 flg. og 738 flg. — H. Jørgensen, Beskr. af Sv. og Omegn, Svenborg 1878. — L. V. M. Schrum, Svenborgs Hist., udg. af S. Briksø, Svenborg 1905. — Om Svendborg. Af en gl. Svendborger. Svenborg 1903. — Johs. Olsen, Sv. Bys Hist., Svenborg 1919. — Bering Liisberg, S., i De danske Byerhverv i Tekst og Billeder, Odense 1904. — V. Orloff, S., i Danske Byer og deres Mænd X, Aarhus 1917. — I Sv. Amtstid. 1919-22 og i Sydneys Tid. 1920-22 en Række hist. Artikler om Sv. af Johs. Olsen.